

גאוגרפיה — אדם וסביבה

על פי תכנית הרפורמה ללמידה משמעותית

הפיתוח והתכנון המרחבי

או כדור הארץ והסביבה

הוראות לנבחן

- א. משך הבחינה: שעותיים.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שני פרקים, עליך לענות על ארבע שאלות בפרק אחד בלבד. לכל שאלה — 25 נקודות; סה"כ — 100 נקודות.
- פרק ראשון — הפיתוח והתכנון המרחבי
או
פרק שני — כדור הארץ והסביבה
- ג. חומר עזר מותר בשימוש: **אטלס משנת 1993 ואילך**:
— אטלס אוניברסיטאי חדש, הוצאת יבנה
(**ללא המילון למונחי הגיאוגרפיה**)
— אטלס כרטא — פיזי, מדיני, כלכלי, חברתי
— אטלס כרטא אוניברסלי
- ד. הוראה מיוחדת: כדי להמחיש את תשובותיך היעזר בסרטונים, בחתכים ובגרפים, לפי הצורך.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטיוטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טיוטה" בראש כל עמוד טיוטה. רישום טיוטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

ב ה צ ל ח ה !

/המשך מעבר לדף/

השאלות

שים לב: עליך לבחור באחד משני הפרקים: פרק ראשון או פרק שני, ולענות על השאלות בפרק שבחרת לפי ההוראות. אין לענות על שאלות מפרקים שונים.

פרק ראשון — הפיתוח והתכנון המרחבי

אם בחרת בפרק זה, ענה על ארבע מהשאלות 1-7 (לכל שאלה — 25 נקודות).

1. רמת פיתוח

בטבלה שלפניך נתונים על מדדי פיתוח באיטליה.

עיין בטבלה, וענה על הסעיפים א-ג שאחריה.

מדדי פיתוח באיטליה

ממד הפיתוח האזור	תמ"ג לנפש (באירו)	שיעור המובטלים (באחוזים)	תוצאות מבחן פיז"ה במתמטיקה* (באחוזים)	שיעור הנגישות לאינטרנט בפס רחב (באחוזים)
צפון איטליה	31,670	9.5	502	74.9
דרום איטליה	17,171	20.8	459	65.5

* טווח הציונים: 200-800.

(מן האתר www.economist.com)

- א. ציין את ההבדל בין **צפון** איטליה לבין **דרום** איטליה ב**רמת הפיתוח**. בסס את תשובתך על שלושה נתונים מן הטבלה. (8 נקודות)
- ב. מן הטבלה אפשר ללמוד על תופעה גאוגרפית שמתרחשת במדינות רבות בעולם. ציין מהי התופעה, והסבר גורם אחד המביא להתרחשותה. (8 נקודות)
- ג. תאר שתי דרכים לצמצום התופעה שצינת בסעיף ב. (9 נקודות)

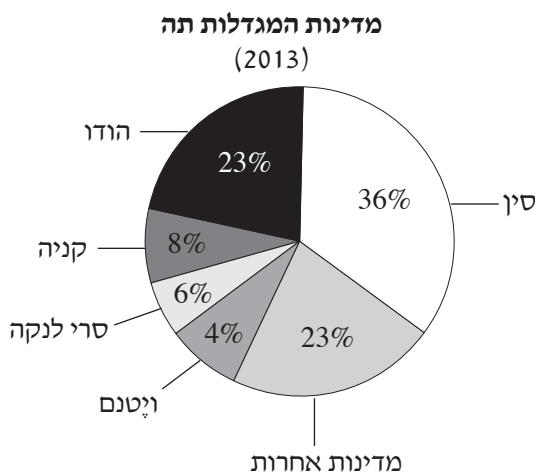
/המשך בעמוד 3/

2. המרחב הכפרי והשובל העירוני-כפרי

- א. במדינות המפותחות חלו תמורות במרחב הכפרי. תאר השפעה אחת של תמורות אלה על שימושי הקרקע במרחב הכפרי, והשפעה אחת על מאפייני התעסוקה במרחב הכפרי. (8 נקודות)
- ב. בשובל העירוני-כפרי, המרחב שבין העיר לאזור הכפרי שסביבה, מתרחשת "זחילה עירונית". הסבר מהי זחילה עירונית. הסבר שני גורמים לזחילה עירונית במדינות המפותחות. (9 נקודות)
- ג. מדינות בעולם מגדירות "חגורה ירוקה" בשובל העירוני-כפרי. עיין במפה הסכמטית של אנגליה שבנספח א. במפה מסומנות "חגורות ירוקות" סביב ערים גדולות באנגליה. ציין שתי ערים גדולות, מאזורים שונים באנגליה, שיש סביבן חגורות ירוקות. הסבר את חשיבותן של החגורות הירוקות באזורים שציינת. (8 נקודות)

3. סחר עולמי

- א. הסבר מהו "יתרון יחסי", ומה חשיבותו בתחום הסחר העולמי. (8 נקודות)
- בדיאגרמה שלפניך התפלגות המדינות המגדלות תה. עיין בה וענה על הסעיפים ב-ג שאחריה.

(מעובד על פי האתר www.en.wikipedia.org)

- ב. במפה הסכמטית שבנספח ב מסומנים אזורי גידול תה בעולם. עיין בה ובמפות שבאטלס. הצג שני מאפיינים פיזיים באזורי גידול התה, המשותפים לשתיים מן המדינות המגדלות תה, על פי הדיאגרמה. (9 נקודות)
- ג. התה הוא ענף הייצוא הראשי של קניה. הסבר שני חסרונות לעובדה זו. (8 נקודות)

/המשך בעמוד 4/

4. תמורות במרחב העירוני

בתמונות שבנספח ג נראה רחוב הרצל בתל אביב בשתי תקופות: בתחילת המאה העשרים ובתחילת המאה העשרים ואחת.

עיין בתמונות, וענה על הסעיפים א-ג.

א. ציין שני שינויים שחלו במאפיינים של שימושי הקרקע בזמן שעבר מאז צולמה תמונה 1 עד שצולמה תמונה 2. (8 נקודות)

ב. הסבר שני גורמים לשינויים שצינת בסעיף א. (8 נקודות)

ג. אזור ישן במרכז של עיר מציב דילמה למתכנני ערים בנוגע לפיתוח.

מצד אחד יש התומכים בשימור מבנים ואתרים שבאזור, ומן הצד האחר יש המעדיפים לפתח את האזור הישן במלואו.

הצג נימוק אחד לכל אחת מן הגישות האלה.

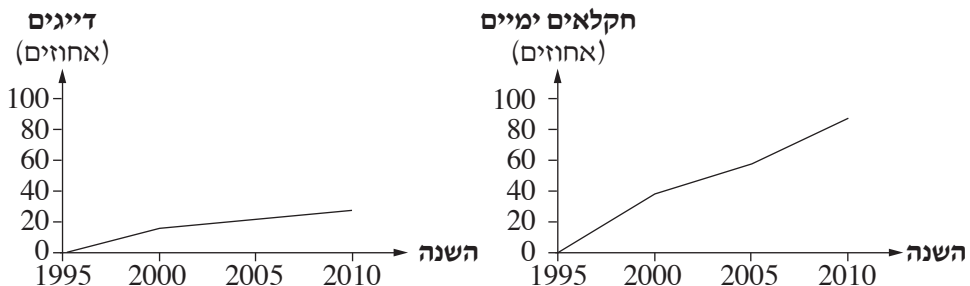
(9 נקודות)

5. משאבים

א. הסבר את ההבדל בין דיג לבין חקלאות ימית. (6 נקודות)

בגרפים שלפניך מוצגים השינויים שחלו בשיעור הדייגים ובשיעור העוסקים בחקלאות ימית בעולם, בשנים 1995-2010.

עיין בגרפים, וענה על הסעיפים ב-ג שאחריהם.

(מתוך האתר www.fao.org)

ב. תאר את ההבדל בין מגמת השינוי בשיעור הדייגים בעולם, לבין מגמת השינוי בשיעור

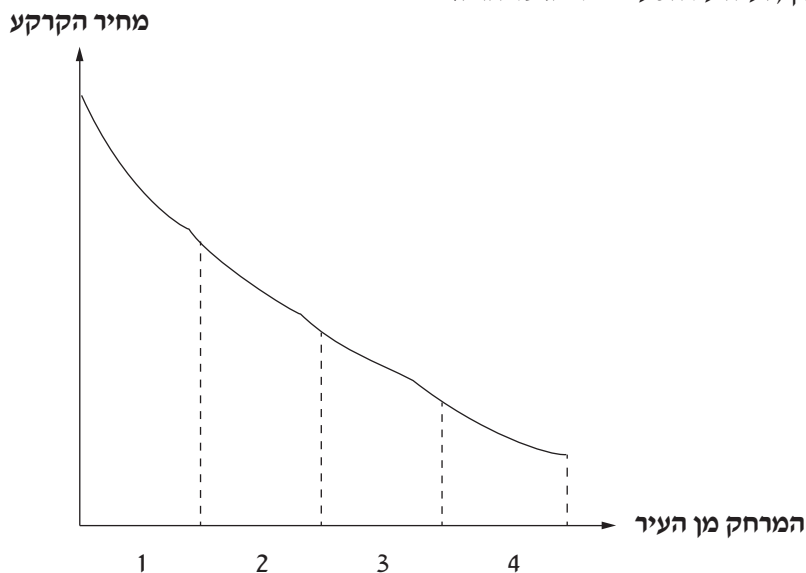
העוסקים בחקלאות ימית בעולם. הסבר שלושה גורמים להבדל זה. (12 נקודות)

ג. הסבר מהי חקלאות ימית בת־קיימה, וכתוב מדוע חשוב לפתח אותה. (7 נקודות)

/המשך בעמוד 5/

6. תאוריית שימושי הקרקע של פון-תונן

בגרף הסכמטי שלפניך מוצג השינוי במחיר הקרקע במרחב הכפרי בהתאם למרחק מן העיר. הספרות 1-4 בגרף מסמנות אזורים במרחב הכפרי. עיין בגרף, וענה על הסעיפים א-ג שאחריה.

א. תאר את השינוי במחיר הקרקע במרחב הכפרי בהתאם למרחק מן העיר. (5 נקודות)

ב. לפניך שמות של ענפי חקלאות:

- גידול מרעה לבקר
- גידול עופות וגידול בקר לחלב

העתק למחברתך את שמות ענפי החקלאות. ליד כל ענף ציין את הספרה, מן הספרות 1-4, המסמנת את האזור המתאים ביותר לגידולו, על פי התאוריה של פון-תונן. הסבר גורם אחד למיקום של כל אחד מענפי החקלאות באזור שציינת (סך הכול — שני גורמים). (10 נקודות)

ג. התפתחות הטכנולוגיה והתחבורה המודרנית עשויה לשנות את המיקום של ענפי החקלאות במרחב הכפרי. הבא שתי דוגמאות לכך. (10 נקודות)

7. פיתוח וסביבה

בסוף שנת 2015 התכנסו בפריז נציגים מ־ 195 מדינות, כדי לדון בשינויי האקלים בכדור הארץ. בסוף הוועידה התקבלה החלטה להפחית את שיעור הפליטה של גזי החממה בכדור הארץ, וכל אחת מן המדינות הצהירה מהו שיעור הפליטה שהיא מוכנה להפחית.

א. תאר את הנזק שעלול להיגרם מעלייה בשיעור גזי החממה באטמוספירה של כדור הארץ.
(7 נקודות)

ב. הצג שתי דרכים לצמצום הפליטה של גזי החממה באטמוספירה.
(9 נקודות)

ג. הסבר שני קשיים שיש למדינות הפחות מפותחות ביישום ההחלטה שהתקבלה בוועידה.
(9 נקודות)

/המשך בעמוד 7/

שים לב: עליך לבחור באחד משני הפרקים: פרק ראשון או פרק שני, ולענות על השאלות בפרק שבחרת לפי ההוראות. אין לענות על שאלות מפרקים שונים.

פרק שני — כדור הארץ והסביבה

אם בחרת בפרק זה, ענה על ארבע מהשאלות 8-14 (לכל שאלה — 25 נקודות).

8. שינויי אקלים

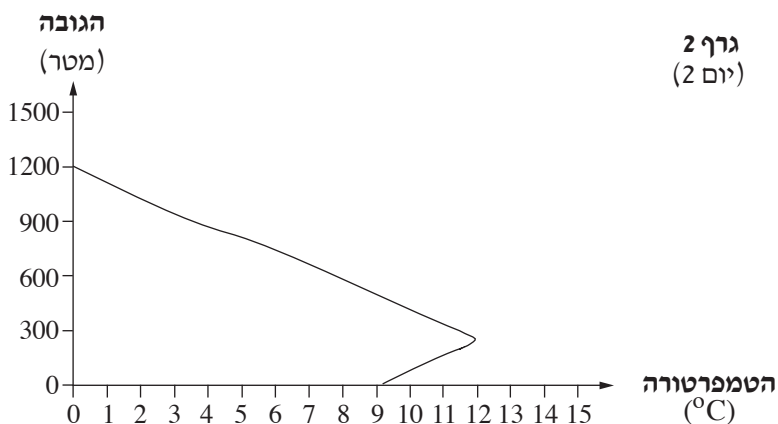
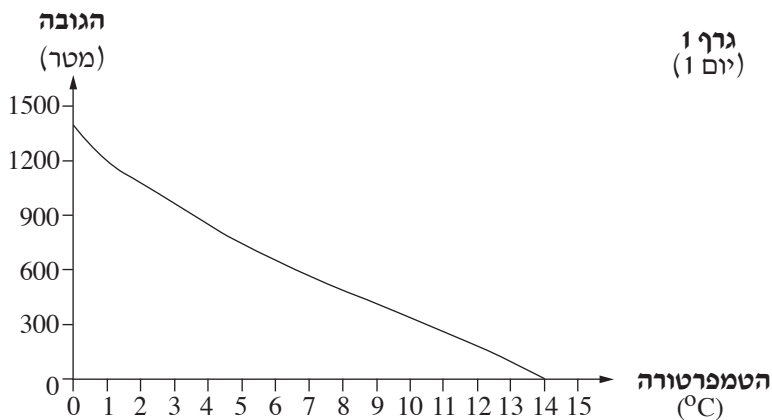
- בסוף שנת 2015 התכנסו בפריז שבצרפת נציגים מ־195 מדינות, כדי לדון בשינויי האקלים שחלים בכדור הארץ. בסיום הוועידה התקבלה ההחלטה להפחית את שיעור הפליטה של גזי החממה בכדור הארץ, וכל אחת מן המדינות הצהירה מהו שיעור הפליטה שהיא מוכנה להפחית.
- א. ציין מהו השינוי האקלימי שחל בכדור הארץ בעשורים האחרונים.
- הסבר שני גורמים לשינוי זה, לדעת רוב המדענים. (9 נקודות)
- ב. הצג שתי תופעות אקלימיות שמתרחשות בעקבות השינוי שציינת בסעיף א. (9 נקודות)
- ג. הסבר מהו היתרון של ההחלטה שהתקבלה בוועידת פריז על פני ההחלטות שהתקבלו בוועידות האקלים שקדמו לה.
- הסבר קושי אפשרי אחד ביישום ההחלטה שהתקבלה בוועידת פריז. (7 נקודות)

9. תופעות טבע בים

- בתמונות שבנספח ד נראות תופעות טבע המתרחשות בים.
- בתמונה 1 נראית תופעת טבע מסוימת, ובתמונה 2 נראים שני שלבים (באותה יממה) של תופעת טבע אחרת.
- א. ציין את השם של כל אחת משתי התופעות הנראות בתמונות.
- הסבר את תהליך ההיווצרות של כל אחת מן התופעות האלה. (12 נקודות)
- ב. תאר נזק אחד שעלול להיגרם מן התופעה הנראית בתמונה 1.
- הסבר כיצד שיתוף פעולה בין־לאומי יכול לצמצם את הנזקים הנגרמים מתופעה זו. (7 נקודות)
- ג. תאר תועלת אחת שהאדם יכול להפיק מן התופעה הנראית בתמונה 2. (6 נקודות)

10. תופעה אקלימית

בגרפים שלפניך מוצגים השינויים בטמפרטורות החלים עם העלייה בגובה במקום מסוים, בשני ימים.
עיין בגרפים, וענה על הסעיפים א-ג שאחריהם.

א. תאר את מגמות השינויים בטמפרטורות עם העלייה בגובה בכל אחד מן הגרפים. (5 נקודות)

ב. ציין מהי התופעה האקלימית שבאה לידי ביטוי בגרף 2. הסבר שני תנאים הכרחיים להיווצרות תופעה זו. (10 נקודות)

ג. בתמונה שבנספח ה נראית תופעה אקלימית שצולמה באחד מן הימים שמתוארים בגרפים. כתוב מהי התופעה.

קבע באיזה מן הימים, 1 או 2, התרחשה תופעה זו, והסבר מדוע היא נוצרה דווקא ביום זה.

(10 נקודות)

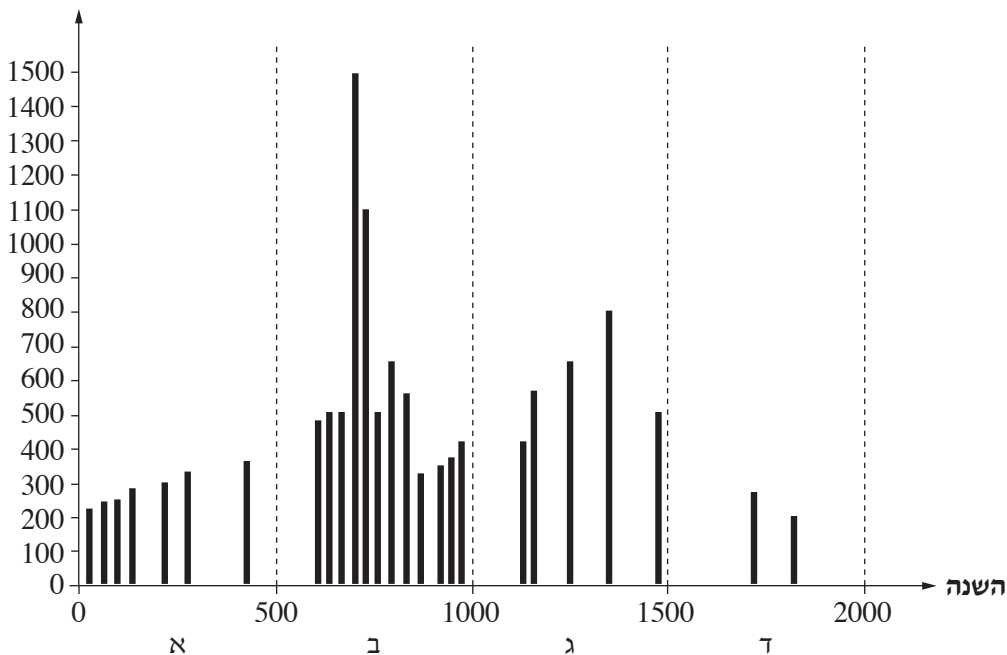
/המשך בעמוד 9/

11. שיטפונות בנחלים

בנחל צין שבנגב מתרחשים לעתים אירועי שיטפונות גדולים במיוחד, שספיקת המים בהם גדולה מ- 200 מ"ק בשנייה. בגרף שלפניך מוצגת ספיקת המים של אירועי השיטפונות הגדולים שהתרחשו בנחל צין ב- 2000 השנים האחרונות. השנים מחולקות בגרף לארבע תקופות המסומנות א-ד.

אירועי שיטפונות גדולים בנחל צין

ספיקת המים
(מ"ק/שנייה)

- א. ציין שני הבדלים בין מאפייני השיטפונות שאירעו בתקופה ב ובין מאפייני השיטפונות שאירעו בתקופה ד. הסבר גורם אפשרי להבדלים אלה. (8 נקודות)
- ב. בנחלים שבדרום הארץ יש אירועי שיטפונות רבים יותר מבנחלים שבצפון הארץ. הסבר שני גורמים לכך. (8 נקודות)
- ג. לפניך רשימה של תחומים הנוגעים לתכנון ולפיתוח של המרחב. בחר בשניים מן התחומים, והסבר כיצד משטר השיטפונות במהלך השנה משפיע על התכנון והפיתוח של המרחב, בכל אחד מן התחומים שבחרת.

- תחבורה
- מים
- חקלאות
- תיירות

(9 נקודות)

12. תופעת "אל-ניניו"

- בתרשימים שבנספח ו מוצגים המאפיינים של מזג האוויר באזור האוקיינוס השקט בשתי תקופות בשנה. עיין בתרשימים, וענה על הסעיפים א-ג.
- א. ציין את ההבדלים בין מאפייני מזג האוויר בחופי פרו ואקוודור בתקופה א ובין המאפיינים באזור זה בתקופה ב. בתשובתך כתוב את ההבדלים הנוגעים לחץ האוויר, לטמפרטורה של מי הים ולמשקעים. (8 נקודות)
- ב. קבע באיזה מן התרשימים, 1 או 2, נראית תופעת "אל-ניניו". נמק את קביעתך. (8 נקודות)
- ג. תאר שתי השפעות של תופעת אל-ניניו על הכלכלה או על הסביבה. (9 נקודות)

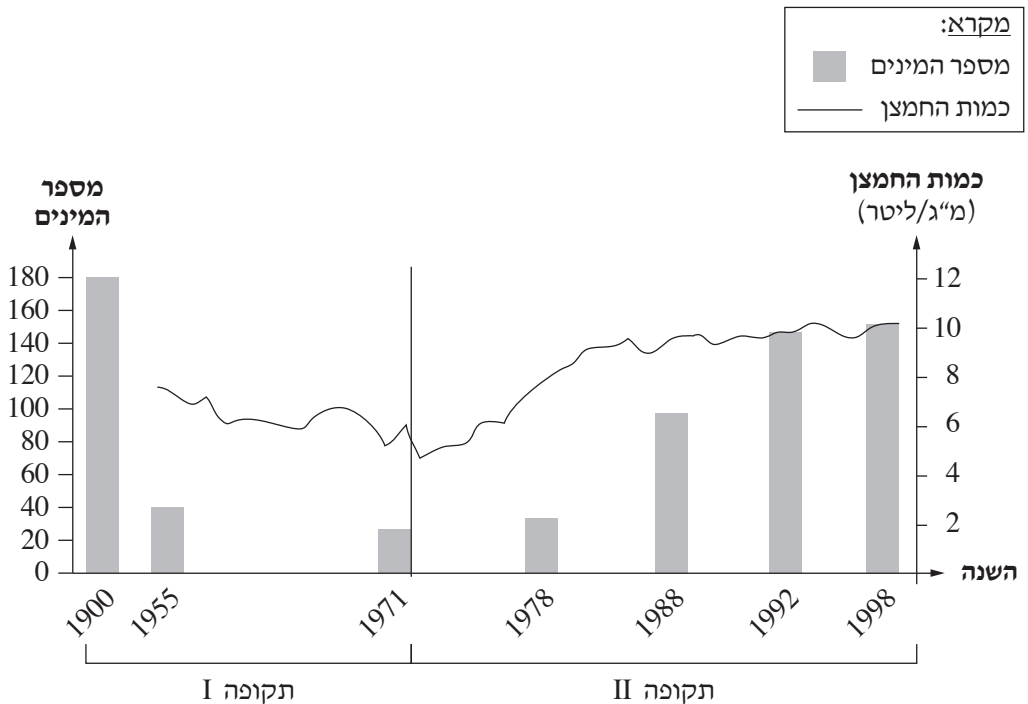
13. גלישת קרקע

- א. הסבר מהי גלישת קרקע, ותאר שתי השפעות של גלישת קרקע על האדם או על הסביבה. (9 נקודות)
- ב. במפה שבנספח ז מסומנים אזורים בעולם שיש בהם סיכון גבוה לגלישת הקרקע. עיין במפה, וציין שני אזורים בעולם שיש בהם סיכון גבוה לגלישת קרקע. הסבר שני גורמים לסיכון הגבוה לגלישת הקרקע באזורים האלה. (10 נקודות)
- ג. פעולות של האדם עלולות להגביר את הסיכון לגלישת הקרקע. הצג שתי דוגמאות לפעולות כאלה, והסבר כיצד כל אחת מהן עלולה להגביר את הסיכון לגלישת הקרקע. (6 נקודות)

14. הנהר רֵין

בגרף שלפניך מוצגים השינויים שחלו במאה העשרים במספר המינים של בעלי חיים בנהר רֵין, והשינויים בכמות החמצן במי הנהר. השנים מחולקות בגרף לשתי תקופות. עיין בגרף, וענה על הסעיפים א-ג שאחריו.

מספר המינים של בעלי החיים וכמות החמצן בנהר רֵין (1900-2000)

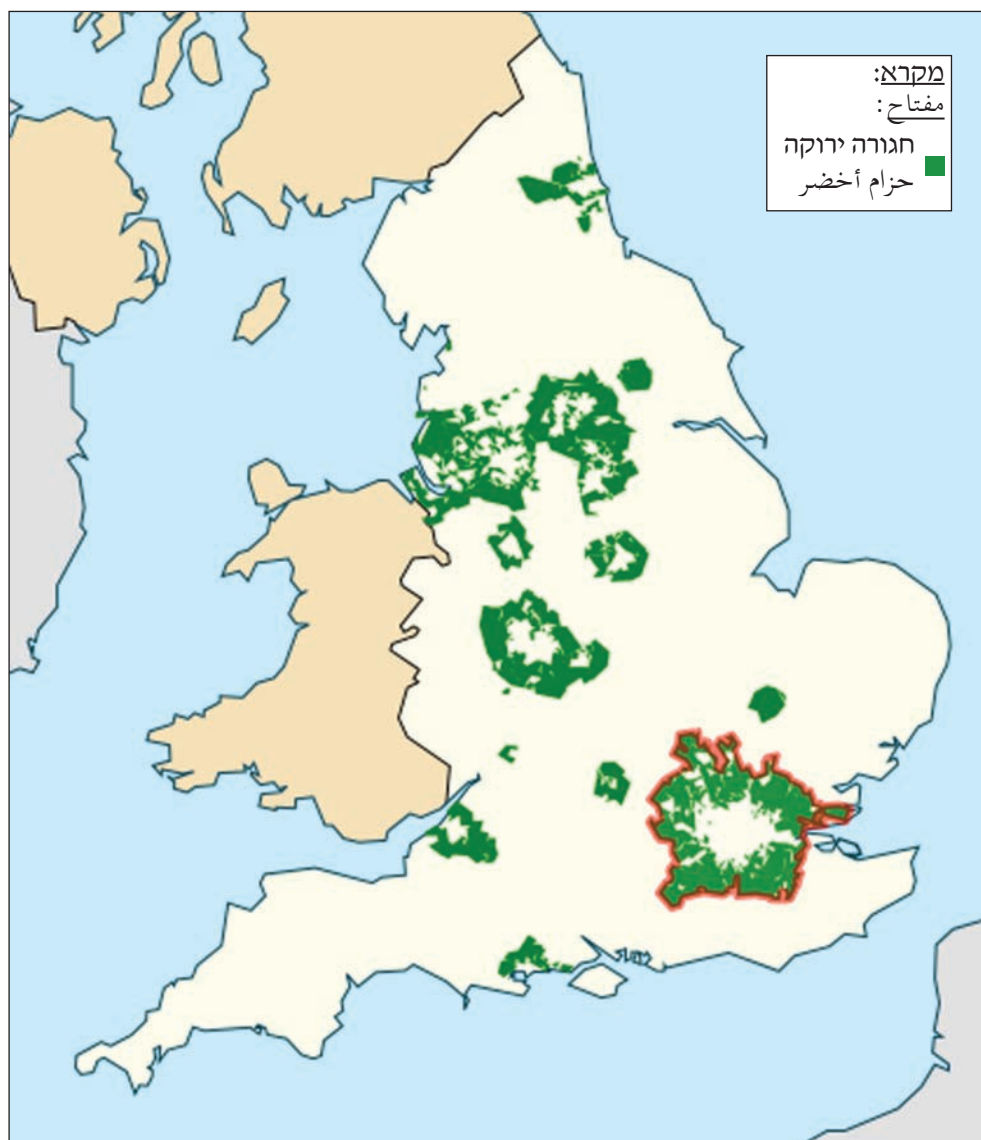

- א.** תאר את מגמות השינויים במספר המינים של בעלי החיים בנהר רֵין ובכמות החמצן במים בשתי התקופות המוצגות בגרף. (5 נקודות)
- ב.** עיין באטלס, וציין שלושה שימושי קרקע באגן הניקוז של נהר רֵין. בחר בשניים משימושי הקרקע שציינת, והסבר כיצד כל אחד מן השימושים האלה יכול לגרום למגמות הנראות בתקופה I בגרף. (10 נקודות)
- ג.** המגמות הנראות בתקופה II בגרף השתנו בעקבות פעולות שעשה האדם. ציין שתי פעולות של האדם באגן ניקוז של נהר שיכולות לגרום לשינויים האלה. (10 נקודות)

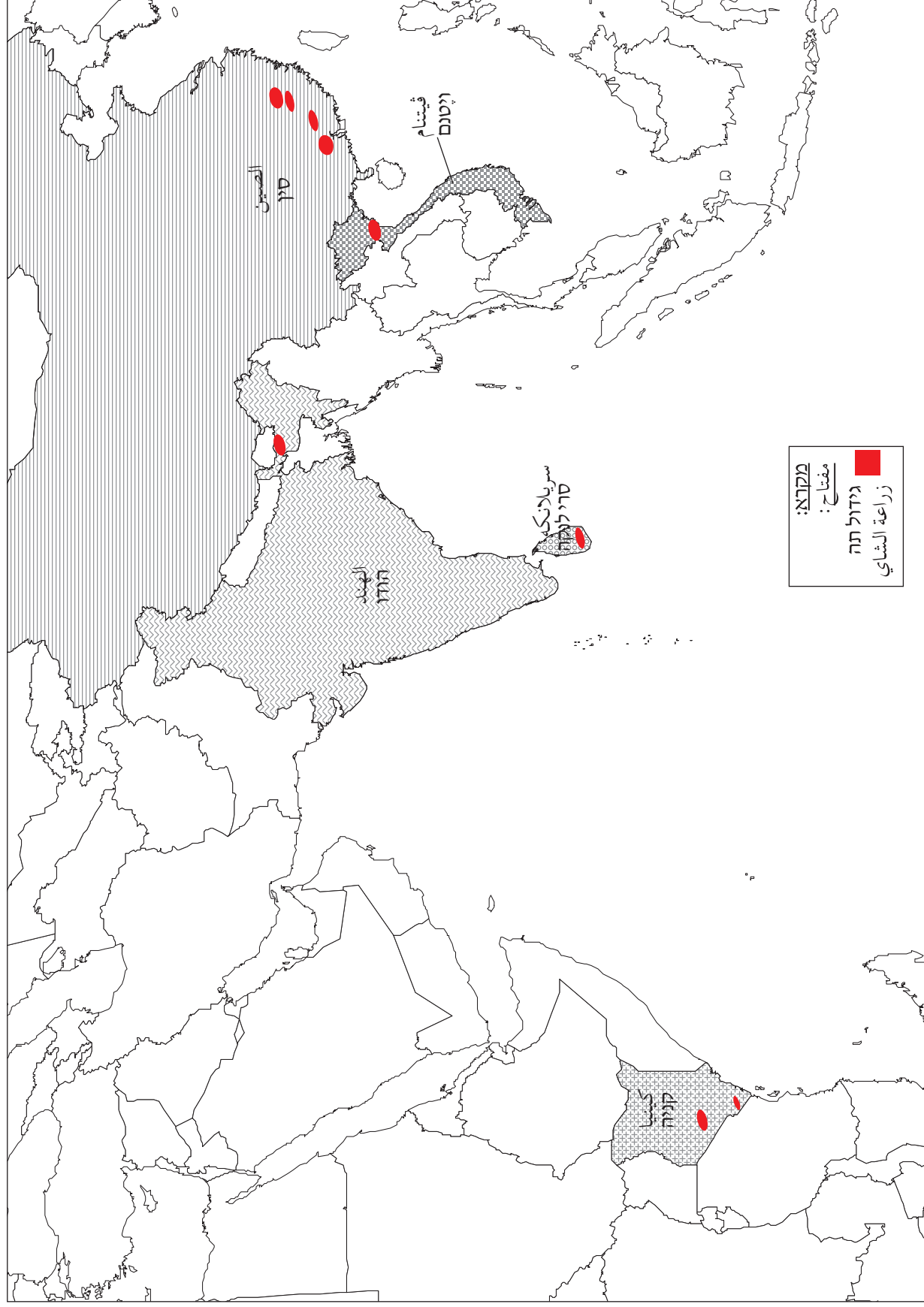
בהצלחה!

נספח א: מפה לשאלה 2
الملحق "أ" : خارطة للسؤال 2

חגורות ירוקות באנגליה
أحزمة خضراء في إنجلترا

נספח ב: מפה סכמטית לשאלה 3 – אזורי גידול תה בעולם המלח ב"ב" : خارطة تخطيطية للسؤال 3 – مناطق زراعة الشاي في العالم

נספח ג: תמונות לשאלה 4 الملحق "ג": صورتان للسؤال 4

רחוב הרצל בתל אביב בתחילת המאה ה' 20
شارع هرتسل في تل أبيب في بداية القرن العشرين

מנ האתר
من الموقع
wikimedia commons

תמונה 1 / الصورة 1

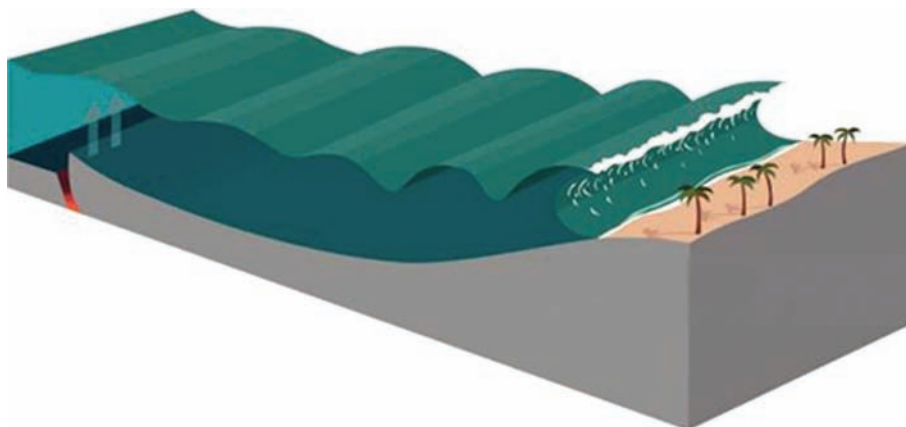
רחוב הרצל בתל אביב בתחילת המאה ה' 21
شارع هرتسل في تل أبيب في بداية القرن الحادي والعشرين

צילום: אלי שני (שנילי)
تصوير: إيلي شني (شنييلي)

תמונה 2 / الصورة 2

נספח ד: תמונות לשאלה 9
الملحق "ד": صورتان للسؤال 9

תמונה 1
الصورة 1

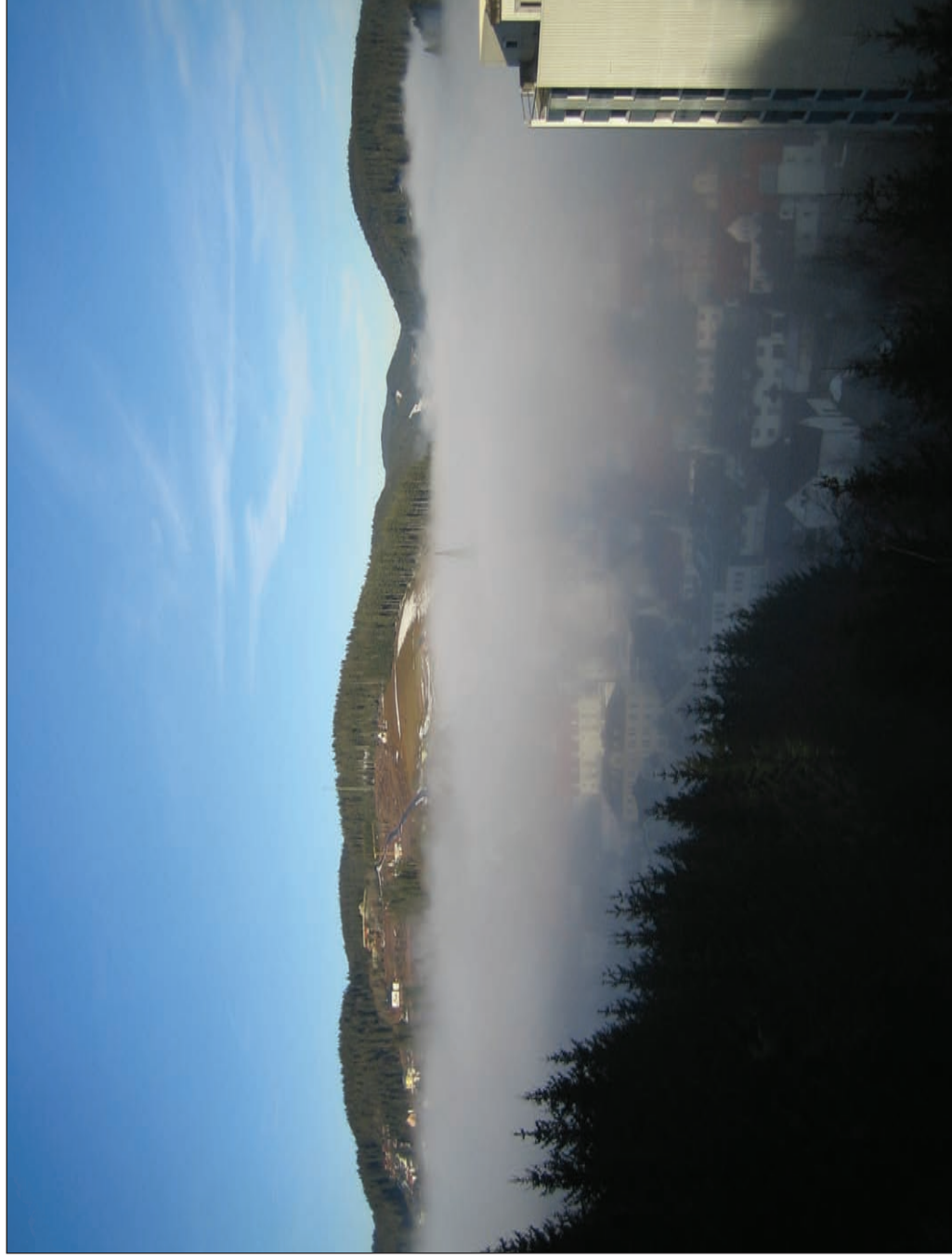

תמונה 2: שלב I
الصورة 2: المرحلة I

שלב II
المرحلة II

נספח ה: תמונה לשאלה 10
המלח "ה" : صورة للسؤال 10

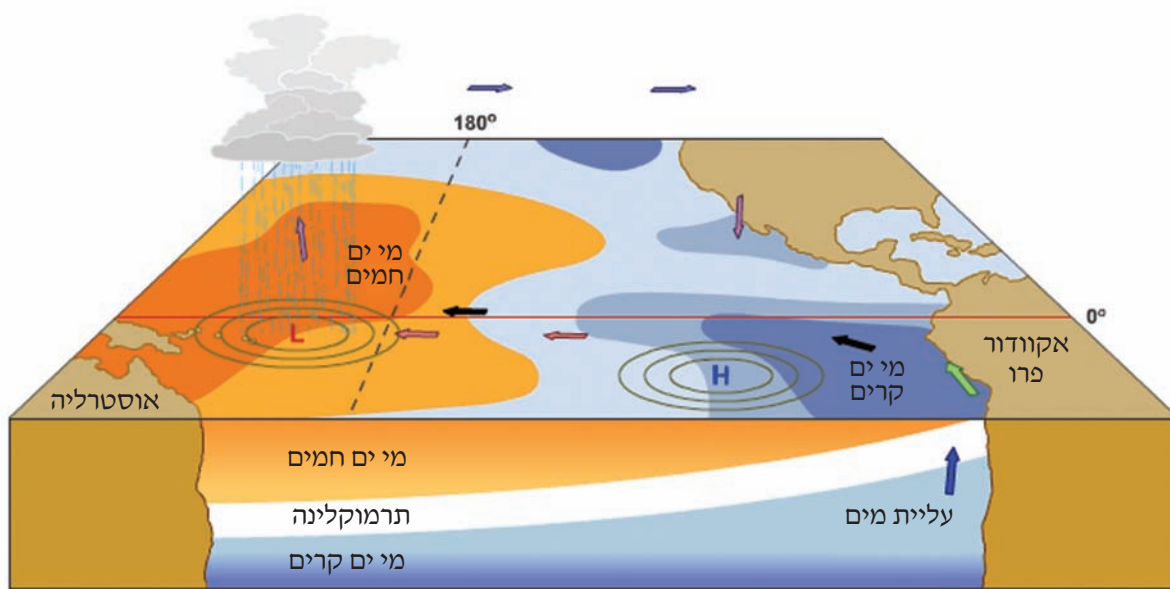

צילום: Michael Diederich

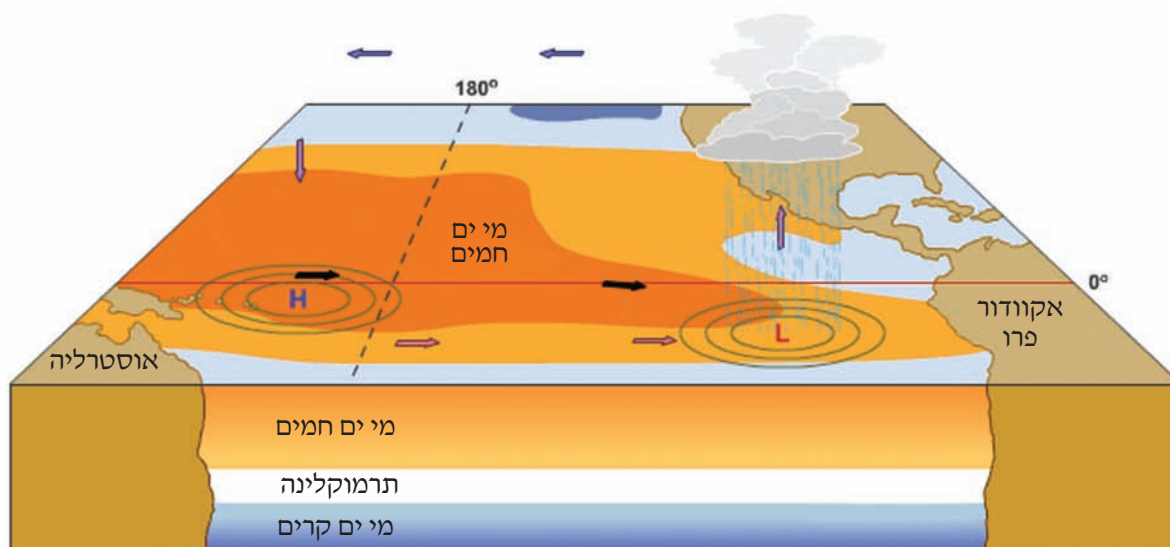
העיירה Furtwangen, היער השחור, גרמניה

נספח ו: תרשימים לשאלה 12

תרשים 1 — תקופה א

תרשים 2 — תקופה ב

נספח ז: מפה לשאלה 13 الملحق "ز": خارطة للسؤال 13

